

ЗОРИУД ЗОХИОМЛООР ДАМПУУРАХ ГЭМТ ХЭРГИЙН ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗАРИМ АСУУДАЛ

*Э.Түвшин-Эрдэнэ
Цагдаагийн сургуулийн Мөрдөх арга зүйн
тэнхимийн багш, цагдаагийн ахмад*

Товч агуулга: Монгол Улсад 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Эрүүгийн хуулийн 18 дугаар бүлгийн “Эдийн засгийн гэмт хэрэг”-ийн ойлголт, хуулийн шинэчилсэн найруулга, 18.10 дугаар зүйлд заасан “Зориуд зохиомлоор дампуурах” гэмт хэргийн шинж, тулгамдаж байгаа асуудлын талаар уг илтгэлээр товч авч үзлээ.

Түлхүүр үг: Эдийн засгийн аюулгүй байдал, зориуд зохиомлоор дампуурах гэмт хэрэг.

Манай улсын улс төр, эдийн засгийн тогтворгүй байдал, валютын ханшийн өсөлт, үүнээс шалтгаалсан иргэдийн амьжиргааны төвшний доройтол, ажилгүйдэл, ядуурал, нийгмийн сэтгэл зүйн тогтворгүй байдал зэргээс шалтгаалан “Эдийн засгийн” гэх тодотголтой өмчийн болон эдийн засаг, аж ахуйн нэгжийн эсрэг шинэ төрлийн гэмт хэргүүд ихээр үйлдэгдэх болсон бөгөөд үйлдлийн арга нь улам боловсронгуй болжээ. Мөн гадаад хэлбэрийн хувьд зохион байгуулалттай бүлэглэл болж байна.

Өмчлөх эрхийн болон эдийн засгийн гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийг олж тогтоох, илрүүлэх, таслан зогсооход маш их цаг хугацаа шаардаж, баримтжуулалтын ажиллагааг цаг алдалгүй түргэн шуурхай, тасралтгүй зохион байгуулж, эдийн засгийн мөрдөгч нарын тууштай хөдөлмөр зүтгэл, ажлын үр дүнд илрүүлдэг ба эдийн засгийн хэргийн нотлох баримтыг мөрдөн шалгаж тогтооход ч ихээхэн хүндрэлтэй байна.

Шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуулийг 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөж байгаа бөгөөд 2002 оны Эрүүгийн хуулийг шинэчлэх нэг шаардлага бол орчин үеийн нийгмийн харилцаанд гарч байгаа шинэ төрлийн гэмт хэргийг нэг мөр хөтөлбөргүйгээр хуульчлах явдал байсан төдийгүй 2017 оны Эрүүгийн хуулийн 18 дугаар бүлэгт “Эдийн засгийн гэмт хэрэг” гэсэн бүлгийг шинээр оруулсан бөгөөд энэ бүлэгт нийт 18 төрлийн гэмт хэргийг эдийн засгийн гэмт хэрэгт хамааруулан зүйлчилсэн явдал юм.

Түүнчлэн эдийн засгийн эсрэг гэмт хэрэг гэсэн шинэ бүлгийг орчин үеийн нийгмийн харилцааны онцлогийг харгалзан оруулж байгаа бөгөөд үүнд зах зээл дэх давамгайл байдлаа хууль бусаар ашиглах, зах зээлийн үнэ хөөрөгдөх, зохиомлоор, эсхүл зориуд дампуурах, хууль бусаар зээл төлөхөөс зайлсхийх, банк, санхүүгийн үйл ажиллагаа хууль бусаар эрхлэх, аж ахуйн үйл ажиллагааны нууцад халдах, хууль бусаар дампууруулах, хууль бусаар нийгмийн халамж үйлчилгээ, даатгал авах зэрэг шинэ гэмт хэргийг тусгасан.

Монгол Улсын 2002 оны Эрүүгийн хуулийн 7 дугаар хэсэг 19 дүгээр бүлэг буюу “Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг”, 20 дугаар бүлэг буюу “Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг” гэсэн 2 бүлгийг Эдийн засгийн гэмт хэрэгт хамруулахаар заасан бөгөөд шинэчлэн найруулсан 2017 оны Эрүүгийн хуулийн 18 дугаар бүлэгт Эдийн засгийн гэмт хэрэг гэж тусдаа өөр бүлэгт тусгахаар өөрчилсөн байна.

ЗОРИУД, ЗОХИОМЛООР ДАМПУУРАХ ГЭМТ ХЭРЭГ

(Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 18.10 дугаар зүйл)

Зориуд, зохиомлоор дампуурах гэмт хэргийн ойлголт, нийгмийн хор аюул:

Эрүүгийн хууль (2002 он)-д заасан “Санаатайгаар төлбөрийн чадваргүй болгох, дампууруулах” гэмт хэргийн шинжийг бүхэлд нь өөрчилж, 2017 оны Эрүүгийн хуулийн 18.10 дугаар зүйлд “Зориуд, зохиомлоор дампуурах” гэмт хэргийг үндсэн болон хүндрүүлэх шинжтэйгээр хуульчилсан. Гэмт хэргийн ангиллын хувьд хөнгөн хэрэгт хамаарна. Дээрх гэмт хэргийн шинжийг бүхэлд нь өөрчилж зориуд дампуурах зорилгоор хийсэн үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон.

Зориуд зохиомлоор дампуурах гэмт хэрэг нь иргэдэд эдийн засгийн тогтворгүй байдал, ажилгүйдэл, ядуурал цаашлаад улс орны эдийн засгийн тогтворгүй байдал, бослого үймээнд хүргэх хор хөнөөлтэй байдаг.

Эрүүгийн хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.10 дахь хэсэгт заасан зориуд зохиомлоор дампуурах гэмт хэргийг схем зургаар харуулбал:

Тайлбар, зүйлчлэл:

- Дампуурлын хэрэг үүсгэх, хянан шийдвэрлэх, төлбөрийн чадваргүй аж ахуйн нэгжийг дахин хөрөнгөжүүлэх, татан буулгахтай холбогдсон харилцааг дампуурлын тухай хуулиар зохицуулна.
- Дампуурлын хэргийг үүсгэх, хянан шийдвэрлэхтэй холбогдсон дампуурлын тухай хуулиар зохицуулагдаагүй харилцааг Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу зохицуулна.
- Эрүүгийн хуулийн 18.10 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгээр зүйлчилж, хариуцлага хүлээлгэхэд хуульд заасан зорилго, хор уршиг учирсан эсэхийг заавал тогтооно.
- Зориуд, зохиомлоор дампуурах гэмт хэрэг /Эрүүгийн хуулийн 18.10 дугаар зүйл/ нь хуульд заасан зорилгоор өөрийгөө хуурамчаар дампууруулдаг онцлогтой бол хууль бусаар

дампууруулах гэмт хэрэг /Эрүүгийн хуулийн 18.11 дүгээр зүйл/ нь бусдын аж ахуй нэгжийг гарцаагүй байдалд оруулж дампууруулдаг хэсгээр ялгаатай юм.

Судлаачийн зүгээс 2002, 2017 оны “Эрүүгийн хууль”-д заасан “Зориуд, зохиомлоор дампуурах”, “Санаатайгаар төлбөрийн чадваргүй болгох, дампуурах” гэмт хэргийг хуульчилсан байдлыг харьцуулбал:

2002 оны Эрүүгийн хууль	2017 оны Эрүүгийн хууль
165 дугаар зүйл. Санаатайгаар төлбөрийн чадваргүй болгох, дампууруулах. 165.1.Аж ахуйн нэгжийг түүний эзэн буюу эрх баригч шунахайн буюу хувийн бусад сэдэлтээр санаатайгаар төлбөрийн чадваргүй болгосны улмаас их хэмжээний хохирол учирсан бол. 165.2.Аж ахуйн нэгжийг түүний эзэн буюу эрх баригч шунахайн буюу хувийн бусад сэдэлтээр санаатайгаар зээлийн өр төлөхийг хойшлуулах, түүнийг төлөх нөхцөлийг хөнгөрүүлэх, зээлийн өрийн хүүг багасгах, эсхүл төлөхгүй байхын тулд төлбөрийн чадваргүй болсон гэж харилцагч талд мэдэгдэх, дампуурлын хэрэг үүсгэх хүсэлт гаргах зэргээр зохиомлоор дампууруулсны улмаас бусдад онц их хэмжээний хохирол учирсан бол...	18.10 дугаар зүйл. Зориуд, зохиомлоор дампуурах. 1.Зориуд дампуурах зорилгоор эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрх, үүрэг, эд хөрөнгийн мэдээлэл, шилжилт хөдөлгөөнийг нуусан; хуулийн этгээд, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн эдийн засгийн үйл ажиллагааг илэрхийлсэн нягтлан бодох бүртгэл, бусад тооцооны баримт бичгийг нуусан, устгасан, өөрчилсөн бол. 2.Хуулийн этгээдийн удирдах албан тушаалтан, үүсгэн байгуулагч зээлийн өр төлөхийг хойшлуулах, түүнийг төлөх нөхцөлийг хөнгөрүүлэх, зээлийн өрийн хүүг багасгах, төлөхгүй байхын тулд төлбөрийн чадваргүй болсон гэж харилцагч талд мэдэгдэж, дампуурлын хэрэг үүсгэх хүсэлт гаргаж зохиомлоор дампуурсны улмаас бусдад их хэмжээний хохирол учирсан бол. 3.Энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол...

Эдийн засгийн хүрээний гэмт хэрэг гэдэг нь банк, санхүү, үйлдвэрлэл, худалдаа, үйлчилгээ, авлига, мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, залилан мэхлэх, кибер, байгаль хамгаалах салбар дахь эрх зүй, хууль ёсны харилцааг зөрчсөн, шунахайн сэдэлтэй, ихэвчлэн нийгмийн дээд давхарга буюу албан тушаалтнууд үйлддэг, нуугдмал шинжтэй, нийгмийн хор уршиг нь эдийн засаг, мөнгөн дүнгээр илэрдэг, татвар төлөхөөс зайлсхийсэн татварын бүртгэлээс гадуурх нийгэмд аюултай үйлдэл, эс үйлдэхүй юм.

Эдийн засгийн гэмт хэргийн тухай ойлголт нь ихээхэн өргөн хүрээтэй бөгөөд улс орнуудын эрх зүйн хөгжлийн түүхэн уламжлал, онцлог шинжээс хамаарч өөр өөр байдлаар эрүүгийн хуульд тодорхойлсон байдаг. Зарим улс оронд эдийн засгийн гэмт хэргийг тусгай бүлэг болгон авч үзсэн байхад заримд нь өмчийн болон аж ахуйн төрлийн гэмт хэрэгт хамааруулсан байдаг бол нийгэмд нэр бүхий, өндөр албан тушаал эрхэлдэг хүмүүс гол төлөв үйлддэг гэх шинжээр нь авилга, албан тушаалтны гэмт хэрэгт бүлэглэн оруулж тодорхойлсон улс орнууд ч байдаг байна.

**Гадаад орны эрүүгийн хуульд эдийн засгийн
гэмт хэргийг хуульчилсан байдал**

Аж ахуй, бизнесийн үйл ажиллагааны хүрээнд үйлдэгддэг эдийн засгийн гэмт хэргүүдээс дампуурлын хэргийг сонгон авч үзсэн бөгөөд манай Эрүүгийн хууль болон ХБНГУ-ын Эрүүгийн хуулинд дампуурлын гэмт хэргийн зохицуулалт ижил төстэй байдлаар хуульчлагдсан гэж дүгнэж болохоор байна.

Дампуурлын хэргийг ХБНГУ-ын Эрүүгийн хуулийн 24 дүгээр бүлэгт тодорхойлж, хуулийн 283 дугаар зүйлд өөрийн хөрөнгө, орлогын байдлаас давсан өр төлбөрийг төлөх төлбөрийн чадваргүй болсон үедээ, улмаар дампуурлын хэрэг үүссэн үед өр төлбөрт тооцогдох ёстой өөрийн хөрөнгийг бизнесийн зохих хууль, дүрэм журмыг зөрчиж устгасан, захиран зарцуулсан, бүртгэл тооцооны баримт бичгийг нуусан, устгасан, эд хөрөнгө, эрхийн бичгийг худалдан авч бусдад хэт бага үнээр борлуулсан, хуурамч өр төлбөр үүсгэсэн зэргийг гэмт хэрэгт тооцохоор хуульчилсан нь нийтлэг шинж чанарын хувьд зориуд, зохиомлоор дампуурах гэмт хэргийг тодорхойлсон манай Эрүүгийн хуулийн зохицуулалттай зарчмын хувьд ижил төстэй байдаг.

Харин ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 8 дугаар бүлэгт Эдийн засгийн хүрээний гэмт хэргүүдийг тодорхойлсон бөгөөд дотроо Өмчийн эсрэг, Эдийн засгийн хүрээний болон өмчлөх эрхийн, бизнесийн байгууллагын эрх ашгийн эсрэг гэмт хэрэг гэсэн дэд бүлгүүдэд хуваан оруулсан байна.

ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн дагуу дампуурлын гэмт хэргийг эдийн засгийн гэмт хэрэгт хамруулан тус хуулийн 22 дугаар бүлэгт оруулсан бөгөөд Дампуурлын үе дэх хууль бус ажиллагаа (195 дугаар зүйл), Зориудаар дампуурах (196 дугаар зүйл), Хуурамчаар дампуурах (197 дугаар зүйл) гэсэн бие даасан гэмт хэргүүдийн шинжийг хуульчлан тодорхойлсон байдаг.

Эдгээр гэмт хэргүүдийн шинж нь хэллэг болон агуулгын хувьд манай орны Эрүүгийн хуулиар зохицуулсантай ижил бөгөөд дампуурлын буюу төлбөрийн чадваргүй нөхцөл байдал үүссэн үед эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрх, тэдгээрийн хэмжээ, байрлалын мэдээллийг нуусан, бусдад шилжүүлсэн, нягтлан бодох бүртгэл, холбогдох баримт бичгийг нуусан устгасан зэрэг үйлдлүүд хийсэн, энэ нь дампуурлын үед төлбөрийн үүргээ төлөхөөс зайлсхийх зорилгоор хийгдсэн байх шинжийг багтаасан байдаг.

Дүгнэлт:

Эрх зүйн адил төстэй тулгамдсан асуудлыг гадаад улс орнуудад хэрхэн шийдвэрлэж байгаа талаарх нийтлэг болон ялгаатай шинжүүдийг тодруулж, үр дүнг үндэсний эрх зүйн тогтолцоог хөгжүүлэхэд зохистой хэлбэрээр ашиглахад харьцуулсан эрх зүйн судалгаа зайлшгүй хэрэгтэй ба Монгол Улс эрх зүйн орчиндоо Эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилгоо оновчтой тодорхойлох шаардлагатай.

Эдийн засгийн гэмт хэрэг тэр дотроо зориуд, зохиомлоор үйлдсэн гэмт хэргийг илрүүлэхэд цаг хугацаа ихээр шаардагдахаас гадна нотлох баримтыг олж илрүүлэх, бэхжүүлэх ажиллагааг цаг алдалгүй түргэн шуурхай зохион байгуулахад эдийн засгийн мөрдөгч нарын ажлын туршлага, мэдлэг чадвар зэргээс хамаарч ихээхэн хүндрэлтэй байна.

Санал:

- Эдийн засгийн гэмт хэргийг шалгаж байгаа эдийн засгийн мөрдөгч нар нь эдийн засгийн мэдлэгийн хувьд маш сайн байх шаардлага тавигдаж байгаагийн хэрээр мөрдөгч нарын сургалтыг чанарын өндөр төвшинд Эдийн засгийн чиглэлийн их дээд сургууль болон аудит, хяналтын газартай хамтран сар, улирал тутамд зохион байгуулж хэвших.

- Дотоод хэргийн их сургуулийн Цагдаагийн сургууль, Цагдаагийн ерөнхий газар, Авилгатай тэмцэх газартай хамтран эдийн засгийн гэмт хэрэг мөрдөх чиглэлээр хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах, тусгайлан бэлтгэсэн боловсон хүчинг өөр чиглэлийн алба, газар, хэлтэст томилохгүй зөвхөн эдийн засгийн гэмт хэрэг мөрдөх чиглэлээр ажиллуулах хэрэгцээ шаардлагатай байна.

- Зорид зохиомлоор дампуурах гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд нь ажилчин ангийн олон хүмүүсийг ажилгүй болгох, нийгмийн тэгш бус байдлыг бий болгох, ажил олгогч, ажил горилогч талын хоорондын харилцаанд үл ойлголцол бий болгох, дампуурсан аж ахуйн нэгжийн ажилчдын цалин хөлсийг төлөхгүй байх, нийгэмд ядуурлыг бий болгох гээд олон сөрөг нөлөөг дагуулдаг бөгөөд бусдад ямар хэмжээний хохирол учруулснаас үл харгалзан ялын санкц нь Монгол улсын эрүүгийн хуулийн 18.10 дугаар зүйлд “...гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хүндрүүлэх нөхцөлөөр хоёр мянга долоон зуун нэгжээс таван мянга дөрвөн зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ” гэж заажээ.

Харин ОХУ-д 2-5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар, ХБНГУ-д хөнгөн гэмт хэрэг үйлдсэн бол 2-5 жил хүндрүүлэх нөхцөлтэйгээр тухайн гэмт хэргийг үйлдсэн бол 10 хүртэлх жилээр хорих ял шийтгэдэг байна. Иймд Монгол улс энэ гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд ялын санкцийг нэмж 2-5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэхээр хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах зэрэг саналтай байна.

Ашигласан ном зүй

- Эрүүгийн хууль /2002 он/
- Эрүүгийн хууль /2017 он/
- ОХУ-ын Эрүүгийн хууль /орчуулга/ 1996 он
- ХБНГУ-ын Эрүүгийн хууль /орчуулга/ 1871 он
- Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх түр хороо /ФАТФ/
- <https://www.slideshare.net/GanzorigMy/ss-131135575>

Товчилсон үгийн тайлал.

- ХБНГУ- Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
- ОХУ- Оросын холбооны Улс